

ПЕДАГОГІКА ПОЗИТИВІЗМУ ГЕРБЕРТА СПЕНСЕРА

Розвиток науки в XIX ст., усвідомлення її значущості для промисловості та суспільного добробуту зумовили виникнення позитивізму — філософської течії, головним предметом якої стало наукове знання, тобто «позитивне» знання.

Теоретичним джерелом позитивізму є Просвітництво з його вірою у всемогутність розуму, в науково-технічний прогрес, а також англійський емпіризм Локка і Юма.

Одним з найвідоміших позитивістів «першої хвилі» є англійський мислитель Герберт Спенсер (1820—1903), багатотомна «Синтетична філософія» якого користувалася великою популярністю в середовищі науково-технічної інтелігенції другої половини XIX — початку XX ст.. В другій половині XIX ст. під впливом наукових відкриттів, особливо дарвінізму, зокрема вчення про походження людини, які брали під сумнів традиційні релігійні уявлення, особливої гостроти набула проблема співвідношення науки і релігії. Позитивізм, що виступав як філософія науки, змушений був дати відповідь на це питання.

В педагогіку позитивізм почав проникати з кінця XIX ст., що виражалось в принциповій відмові від усіх педагогічних теорій, а згодом — у проголошенні єдиним завданням педагогічної науки реєстрацію й вимірювання фактів. В педагогіці такими фактами вважалися психічні й інтелектуальні здібності дитини. Проникнення позитивізму знайшло вираження також у крайньому утилітаризмі при визначенні мети й завдань виховання, змісту освіти. Найбільш послідовне вираження позитивізм знайшов в експериментальному напрямі в педагогіці, який вважав, що одержання нових істин і підтвердження старих може здійснюватися виключно експериментальним шляхом. Позитивістський характер має прагматична педагогіка, згідно з якою виховання полягає в підготовці дитини до успішної дії в конкретній ситуації.

Засновником педагогіки позитивізму був англійський філософ і соціолог Герберт Спенсер (1820-1903 рр.). Народився в сім'ї учителя,

початкову освіту здобув вдома під керівництвом батька, захопившись з дитинства природничими науками і математикою. Г.Спенсер негативно ставився до сучасної йому школи з її догматичними методами навчання і засиллям стародавніх мов, що завадило йому вступити до університету і, не отримавши спеціальної освіти, він став інженером-практиком. З 50-х рр. цілком присвятив себе філософії, результатом чого стала праця “Система синтетичної філософії” (10 томів).

У галузі конкретних наук Г.Спенсер намагався дотримуватись точних фактів, здобутих експериментальним шляхом. На цій основі розробив загальну теорію еволюції, яку трактував як постійний перерозподіл матерії і руху, властивий як органічному, так і неорганічному світу. Механічно трактована еволюція стала й основою соціології Г.Спенсера.

На думку Спенсера, еволюція є універсальним явищем. Всесвіт, біологічний світ і окремі організми, суспільство і окремі соціальні явища підлягають певним еволюційним змінам. Він наголошував на трьох важливих моментах еволюції:

1.Перехід від відокремленого стану елементів до зв'язаного (інтеграція, або концентрація). Перш ніж розвиватись, система повинна утворитись.

2.Диференціація, тобто перехід від однорідного стану до різнорідного. Йдеться, зокрема, про спеціалізацію органів, поділ праці в суспільстві тощо.

3.Зростання порядку, перехід від невизначеності до визначеності.

Він намагався довести, що в розвитку природи і людського суспільства діють одні й ті ж закони, що людське суспільство є нібито біологічним організмом. Свої педагогічні погляди вчений виклав у серії статей, присвячених проблемам змісту освіти, розумового, морального і фізичного виховання, об'єднаних пізніше в книгу “Виховання розумове, моральне і фізичне”.

Г.Спенсер різко критикував сучасну йому європейську школу середини ХІХ ст. за відставання від рівня науки і потреб практики. Головне завдання школи, на його думку, полягає в тому, щоб озброїти людину знаннями, пов'язаними з основними видами її діяльності: 1) самозбереження; 2) добування засобів до життя; 3)

виховання потомства; 4) виконання соціальних обов'язків; 5) дозвілля. Саме до них школа і повинна готувати молодь, навчаючи філології, гігієні, логіці, математиці, фізиці, хімії, геології, біології, соціології, психології, історії, літературі, іноземним мовам і деяким видам мистецтва. Пов'язуючи кожний навчальний предмет з певним видом діяльності, Г. Спенсер доходив до утилітаризму, хоча, поза сумнівом, позитивним було те, що він пропонував ідею реальної освіти і критикував засилля в школах класичних мов.

Торкаючись дидактичних проблем, Г.Спенсер вимагав, щоб зміст і методика навчання відповідали етапам розумового розвитку дитини, а навчання здійснювалося від простого до складного, від конкретного до абстрактного, від практики до теорії.

Як і Ж.-Ж.Руссо, Г.Спенсер вважав за необхідне ставити дитину в становище дослідника, навчати її робити самостійні висновки. Саме навчання при цьому повинно збуджувати у дитини інтерес і почуття задоволення. У цілому ж, за Г.Спенсером, розумовий розвиток дитини повинен пройти коротко увесь той шлях, що пройшло людство.

Рекомендована Г.Спенсером методика морального виховання заснована на утилітарному розумінні сутності моралі: моральне все те, що сприяє забезпеченню корисних для людини наслідків, не приносячи шкоди іншим людям. Звідси - висока оцінка методики природних наслідків у процесі морального виховання.

Проблеми фізичного виховання пов'язані з правилами харчування, загартуванням організму, систематичними фізичними вправами.

Не задовольняючись методами навчання в англійських школах, які не давали розвиватись дітям, він розвинув педагогічну концепцію розумового виховання, основою якої був природний процес розумового розвитку. Англійський філософ рекомендував вихователям і вчителям не перевантажувати розум дитини, враховуючи закони психології. Дуже важливим, на думку Г. Спенсера було питання про необхідність рівномірно розвивати і розум, і тіло. Тільки здорове фізично тіло може надати всю необхідну енергію дитині для розв'язування розумових завдань. Пояснення нового матеріалу від частковості до узагальнення, надаючи учневі самому розвивати

думку вважав Спенсер головною умовою ефективного навчання, яке приносить значну користь і радість учням.

Розвивав Г. Спенсером і дидактичні принципи, серед яких новими були принцип виховання дитини згідно історичним етапам розвитку людства; принцип саморозвитку у широкому своєму понятті; принцип позитивного емоційного впливу.

У цілому ж, педагогічні ідеї Г.Спенсера були співзвучні інтересам буржуазії того часу, коли капіталізм досягав свого розквіту. Боротьба Г.Спенсера за реальну, пов'язану з життям освіту, отримала загальну позитивну оцінку в багатьох країнах. Однак, надмірний індивідуалізм і утилітаризм були відзначені багатьма відомими вченими.